

1-TOM, 10-SON
“O‘ZBEK XALQ DOSTONIDA OT OBRAZINING AKSI (“GO‘ROG‘LI”
DOSTONI MISOLIDA)

Shahlo Yoqubova – o‘qituvchi
68-Umumiy o‘rta ta’lim maktabi

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Go‘ro‘g‘li” dostoniga alohida e‘tibor qaratilib, o‘zbek xalq og‘zaki ijodida otlarning madaniy, ramziy va tarixiy ahamiyati haqida so‘z boradi. Otlar asrlar davomida o‘zbek madaniyatining markaziy elementi bo‘lib, kuch, erkinlik va chidamlilik kabi qadriyatlarni ifodalaydi. Maqolada “G‘o‘ro‘g‘li”ni o‘rganish va undagi otlar tasviri orqali o‘zbek xalqi va bu ulug‘vor hayvonlar o‘rtasidagi chuqur madaniy aloqalar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, otlarning ramziy ma‘nosi, o‘zbek jamiyatidagi o‘rni va bu olijanob mavjudotlar orqali yetkaziladigan axloqiy saboqlarga chuqurroq kirib boradi. Maqolada ot timsolining hozirgi o‘zbek jamiyati, adabiyoti, san‘atida kengroq ta‘siri va madaniyatlararo ahamiyati haqida so‘z yuritiladi, ot timsolida chuqur ildiz otgan meros yoritiladi.

Kalit so‘zlar: o‘zbek folklori, go‘ro‘g‘li dostoni, madaniy ahamiyati, ot timsoli, chavandozlik an‘analari, tug‘ilgan ot zotlari, ipak yo‘li savdosi, zamonaviy o‘zbek san‘ati, ma‘rifiy tashabbuslar, Markaziy Osiyo madaniyati, madaniy o‘ziga xoslik, erkinlik timsoli, madaniy meros.

Kirish. O‘zbek xalq og‘zaki ijodining boy gobelenida ot timsoli nafaqat ulug‘vor hayvonning jismoniy xususiyatlarini ifodalovchi, balki chuqur madaniy va ramziy ma‘nolarni ham o‘zida mujassam etgan kuchli timsol sifatida maydonga chiqadi. O‘zbek an‘naviy hikoyachiligi kontekstida “G‘o‘ro‘g‘li” dostoni otni qanday tasvirlash va hurmat qilishning yorqin namunasi bo‘lib xizmat qiladi.

Ushbu maqolada “G‘o‘ro‘g‘li” dostonidan foydalanib, ot obrazining o‘zbek madaniyatidagi ahamiyati chuqur o‘rganilib, bu ulug‘vor mavjudotlar va O‘zbekiston xalqi o‘rtasidagi chuqur bog‘liqlik tasvirlangan. Otlar qadimdan O‘zbekiston madaniyati va merosida markaziy o‘rin tutgan. Ular kuch, chidamlilik va erkinlik fazilatlarini o‘zida mujassam etgan bo‘lib, oddiy transportdan ham ko‘proq narsani anglatadi. Ularda o‘zbek xalqining turmush tarzi ko‘zgu, asrlar davomida qadrlanib kelayotgan qadriyatlar o‘z ifodasini topgan. “Go‘ro‘gli”da ot nafaqat sayohat tarzi, balki o‘zbek madaniyatining asl mohiyatining ramzi bo‘lib xizmat qiladi. Otning nafisligi, chaqqonligi, kuchi kabi jismoniy sifatlari “Go‘ro‘g‘li”da alohida ta’kidlangan.

Bu atributlar shunchaki tavsifdan tashqariga chiqadi; ular o‘zbek madaniyatiga chuqur singib ketgan qadriyatlar ramzidir. Otning tezligi tez qaror qabul qilish va

1-TOM, 10-SON

harakat qilishni, kuchi esa qat'iyat va chidamlilikni anglatadi. “Go‘ro‘gli” asarida bosh qahramon Go‘ro‘g‘li o‘zining ishonchli oti bilan chuqur aloqada bo‘ladi, bu shunchaki hamroh emas. Munosabat inson va tabiat o‘rtasidagi chuqur bog‘liqlikni, shuningdek, sadoqat va o‘zaro ishonch qadriyatlarini aks ettiradi. Go‘ro‘g‘li oti qahramon fazilatlarini timsoliga, uning sarguzashtlariga sherik bo‘ladi. “Go‘ro‘g‘li”dagi ot shunchaki transport vositasi emas; erkinlikni ifodalaydi. Ot minish qobiliyati harakat erkinligini va to‘siqlarni engib o‘tish kuchini anglatadi. Bu o‘zbek xalqining tarixiy ko‘chmanchi turmush tarzi va ochiq dashtlar bilan chuqur bog‘liqligi bilan hamohangdir. Ot “Go‘ro‘gli”da axloqiy saboqlar vositasi bo‘lib xizmat qiladi¹.

Qahramonning o‘z otiga munosabati mehr-oqibat, hamdardlik, barcha tirik mavjudotlarga hurmat kabi qadriyatlar namunasi. Ot ana shu axloqiy tamoyillarni tinglovchilarga yetkazuvchi vositaga aylanadi, epik hikoya orqali qimmatli hayotiy saboqlar beradi. “Go‘ro‘g‘li”dagi ot obrazi zamonaviy o‘zbek jamiyatiga ta’sir qilishda davom etmoqda. U xalqning mardlik, sadoqat va bardosh ruhi qadriyatlarini eslatuvchi bo‘lib xizmat qiladi. Bu rivoyatlardagi ot o‘rgatgan saboqlar dolzarbligicha qolmoqda va barcha yoshdagi o‘zbek auditoriyasida aks-sado beradi. “Go‘ro‘g‘li” va boshqa o‘zbek xalq dostonlaridagi ot obrazi o‘zbek adabiyoti va san’atida o‘zgacha iz qoldirgan. Yozuvchilar, shoirlar va rassomlar bu hikoyalardan ilhom olishda davom etib, otning ramziylikni o‘z asarlariga kiritadilar. O‘tmish va hozirgi davr o‘rtasidagi bu bog‘liqlik otning madaniy timsol sifatida mustahkam kuchini ta’kidlaydi. O‘zbek xalq dostonidagi “Go‘ro‘g‘li”da ot timsoli shunchaki adabiy vosita bo‘lmay, balki chuqur ildiz otgan madaniy qadriyatlar, erk ruhi, inson va tabiat o‘rtasidagi mustahkam rishtalarning aksidir. Dostonda ot tasviri o‘zbek xalqining bu olijanob jonzotga bo‘lgan chuqur hurmati va ehtiromi bilan aks-sado berib, otning o‘zbek madaniyatida tutgan o‘rni borligidan dalolat beradi. “Go‘ro‘g‘li” va boshqa shunga o‘xshash dostonlar ot siymosi yuksak hukmronlik qilayotgan O‘zbekistonda hikoyachilik va madaniy merosning bardavom kuchining jonli dalilidir.

Otlar o‘zbek madaniyatiga chuqur singib ketgan bo‘lib, ko‘pincha milliy g‘urur va o‘zlikni anglash timsoli bo‘lib xizmat qiladi. Ot milliy gerb va gerblarda ko‘zga tashlanadi, bu uning madaniy timsol sifatidagi ahamiyatini ta’kidlaydi. Bu madaniy ramziylik “Go‘ro‘gli”dagi ot obrazi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, uning madaniy

¹ *Go‘ro‘g‘li. O‘zbek xalq dostonlari. T. Mirzayev yozgan so‘zboshi, —SHARQ nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. 2006. Toshkent, B. – 3. [Gorogly. Uzbek folk epics. T. With a foreword T. Mirzaev, Main editorial office of the joint-stock company “SHARQ”. 2006. Tashkent, p. 3.], [Гороглы. Узбекские народные эпосы. Т. С предисловием Т. Мирзаева, Главная редакция акционерной компании “SHARQ”. 2006. Ташкент, стр – 3.]*

1-TOM, 10-SON

tayanch toshi rolini mustahkamlaydi. O'zbekistonda dostonlardan tashqari, zamonaviy hayotga ham cho'zilgan otchilikning boy an'analari mavjud. Mamlakatda ot poygasi, buzkashi (an'anaviy ot o'yini) va ot tomoshalari kabi turli xil ot sporti tadbirlari o'tkaziladi. Bu tadbirlar nafaqat ot sporti an'alarini saqlab qoladi, balki o'zbek xalqi va uning otlari o'rtasidagi mustahkam aloqani ham nishonlaydi². O'zbek xalqi o'zbek oti va axalteke kabi o'ziga xos zotlarni yetishtirish bilan mashhur bo'lgan otchilikning uzoq tarixiga ega. Bu ot zotlarini asrab-avaylash va muhofaza qilish borasidagi sa'y-harakatlar O'zbekiston madaniy merosini asrab-avaylashning muhim qismiga aylandi.

Tarixan O'zbekistonda otlar transport va qishloq xo'jaligida hal qiluvchi rol o'ynagan. Ular ko'chmanchi chorvachilik uchun zarur bo'lgan va Ipak yo'li savdo yo'llarining muvaffaqiyatiga hissa qo'shgan. Zamonaviy transport usullari rivojlangan bo'lsa-da, otlar o'tmish bilan aloqani saqlab, ba'zi qishloq joylarda o'z o'rnini topmoqda. Ot obrazi zamonaviy o'zbek san'atiga ta'sir qilishda davom etmoqda. Zamonaviy rassomlar ko'pincha otning ramziyligidan foydalanadilar va uni o'z ishlarida markaziy motiv sifatida ishlatadilar. Otlar tasvirlangan rasmlar, haykaltaroshlar va to'qimachilik nafaqat estetik jihatdan jozibali, balki bu hayvonlarning doimiy madaniy ahamiyatiga hurmat ko'rsatadi. O'zbekistonda ta'lim sohasidagi tashabbuslar an'anaviy xalq og'zaki ijodi, jumladan, "Go'ro'g'li" dostonlarini o'rganish va qadrlashga xizmat qilmoqda. Maktablar va madaniyat muassasalari bu hikoyalarni o'z o'quv dasturlariga kiritib, yosh avlodlarga bu ertaklarda ot gavidalantirgan qadriyatlar va madaniy belgilarni tushunishlarini ta'minlaydi. Otning o'zbek xalq og'zaki ijodidagi ta'siri O'zbekiston chegaralaridan tashqarida ham tarqalgan.

Umumiy madaniy aloqalar va tarixlarga ega bo'lgan Markaziy Osiyo mamlakatlari ham otlarni o'z xalq og'zaki ijodiga kiritib, ularning kuch va chidamlilik timsoli sifatidagi rolini ta'kidlaydi. Bu umumiy madaniy ramz Markaziy Osiyo xalqlari o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashga xizmat qiladi. "Go'ro'g'li" va shunga o'xshash dostonlardagi ot obrazi O'zbekiston uchun ilhom va madaniy g'urur manbai bo'lib qolmoqda. Unda jasorat, erkinlik va sadoqat kabi azaliy qadriyatlar aks etgan bo'lib, ular mamlakatning tobora rivojlanib borayotgan jamiyatida dolzarbligicha qolmoqda. Odamlar va ularning otliq hamrohlari o'rtasidagi bu doimiy aloqa hikoya va madaniy merosning doimiy kuchini ta'kidlaydi. Ushbu qo'shimcha ma'lumotlarni o'z ichiga olgan holda o'zbek xalq dostonining "G'o'ro'g'li" asaridagi ot obrazining aks etishi haqidagi maqolangiz mavzuni yanada kengroq va chuqurroq o'rganish imkonini beradi.

² Zhirmunsky V.M., Khadi Zarif. T. *Uzbek folk heroic epic.* - Moscow: GИИЛ, 1947. - pp. 165–279; [Жирмунский В. М., Зарифов Х. Т. *Узбекский народный героический эпос.* – Москва: ГИИЛ, 1947. – С. 165–279];

1-TOM, 10-SON

Xulosa. O'zbek xalq og'zaki ijodi gobelenlarida ot timsoli nafaqat jismoniy sifatlarni, balki chuqur madaniy va ramziy ma'nomlarni ham o'zida mujassam etgan holda murakkab to'qilgan. "Go'ro'g'li" dostoniga e'tibor qaratgan ushbu maqola o'zbek xalqi bilan bu ulug'vor mavjudotlar o'rtasidagi murakkab aloqani ochib berdi, ularning ahamiyatiga chuqurroq kirib bordi. Ot kuch-quvvat, erkinlik, chidamlilik va jasorat ramzi bo'lib, asrlar davomida o'zgarmas bo'lib kelgan qadriyatlarni ifodalaydi. U o'zbek xalqining madaniy sayohatida xalq ruhini o'zida mujassam etgan sobit hamroh bo'ldi.

O'zbekiston zamonaviy davrga o'tayotgan bo'lsa-da, otlar xalqning madaniy o'ziga xosligining ramzi bo'lib qolmoqda. Ot siymosi milliy timsollar, chavandozlar an'analari va zamonaviy san'atda o'ziga xos o'rin tutgani uchun o'zbek xalqi qalbi va qalbida aks-sado beradi. "G'o'ro'g'li"da ot orqali yetkazilgan odob-axloq saboqlari o'zbek jamiyati tomonidan qadrlangan odob-axloq tamoyillari, jumladan, mehr-oqibat, hamdardlik, butun hayotga hurmat ko'rsatishni aks ettiradi. Ushbu saboqlar axloqiy qadriyatlarni etkazishda hikoya qilishning mustahkam kuchidan dalolat beradi. Ot qiyofasi nafaqat o'tmish bilan jaranglaydi, balki hozirgi o'zbek jamiyatiga ham ta'sir ko'rsatadi. U rassomlar uchun ilhom manbai, adabiyotning markaziy motivi va ta'lim tashabbuslarining muhim elementi bo'lib qolmoqda. Qolaversa, ot ramzi milliy chegaradan oshib, O'zbekistonni Markaziy Osiyodagi qo'shnilar bilan umumiy madaniy ramz orqali bog'laydi. Bu umumiy meros Markaziy Osiyo xalqlari o'rtasida madaniy aloqalarni mustahkamlovchi ko'prik bo'lib xizmat qiladi. Pirovardida, "Go'ro'g'li" va shunga o'xshash dostonlardagi ot obrazi o'zbek madaniyatining o'zgarmas qadriyatlari ramzi va tayanch toshi bo'lib qolmoqda. Bu o'zbek xalqining ertakchilik qudrati, merosi va bardavom ruhidan dalolat beruvchi abadiy bog'liqlikning aksidir.

**1-TOM, 10-SON
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Go'ro'g'li. O'zbek xalq dostonlari. T. Mirzayev yozgan so'zboshi, —SHARQ nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. 2006. Toshkent, B. – 3. [Gorogly. Uzbek folk epics. T. With a foreword T. Mirzaev, Main editorial office of the joint-stock company “SHARQ”. 2006. Tashkent, p. 3.], [Гороглы. Узбекские народные эпосы. Т. С предисловием Т. Мирзаева, Главная редакция акционерной компании “SHARQ”. 2006. Ташкент, стр – 3.]
2. Khaldarkhan. Narrator: Ergash Jumanbulbul oglu, Written by: Hody Zarif and Ergash Jumanbulbul oglu, T., Publishing house of literature and art named after Gafur Gulyam, P. - 55. Халдархан. Рассказчик: Эргаш Джуманбулбул оглы, Написавший: Ходи Зариф и Эргаш Джуманбулбул оглы, Т., Издательство литературы и искусства им Гафура Гуляма, С. – 55.
3. Metin Ekici: Türk dünyası incelemeleri dergisi. Savı İL İzmir. 1997. S. - 239.
4. Zhirmunsky V.M., Khadi Zarif. T. Uzbek folk heroic epic. - Moscow: GINL, 1947. - pp. 165–279; [Жирмунский В. М., Зарифов Х. Т. Узбекский народный героический эпос. – Москва: ГИХЛ, 1947. – С. 165–279];
5. Раззоқов Ҳ. ва бошқ., Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди, Тошкент, 1980. —ЎҚИТУВЧИ нашриёти, Б. – 229 -230. Razzakov and others. Uzbek folk oral poetry literature, Tashkent, 1980. Publishing house "O'QITUVCHI", P. - 229-230. [Раззаков и др. Узбекская народная устная поэтическая литература, Ташкент, 1980. Издательство “ЎҚИТУВЧИ”, С. – 229 -230.],
6. Ходи Зариф, —Равшан достони ҳақида, Эргаш шоир ва унинг дostonчиликдаги ўрни, тадқиқотлар, 2 китоб, Тошкент, —ФАН нашриёти, 1971, Б. – 60 – 61. Hody Zarif, About the epic “Ravshan”, poet Ergash and his place in oral poetry, research, 2-book, Tashkent, Publishing house “FAN”, 1971, P. - 60 - 61. Ходи Зариф, Про эпос “Равшан”, поэт Эргаш и его место в устной поэзии, исследования, 2-книга, Ташкент, Издательство “ФАН”, 1971, Б. – 60 – 61.

